

CHRYSTUS POŚREDNIK W PISMACH ŚWIĘTEGO MAKSYMILIANA KOLBE

Chrystus jest jedynym i doskonałym Pośrednikiem ostatecznego zbawienia, które polega na wiecznym przymierzu Boga z ludźmi. Dla o. Kolbe, predestynacja Chrystusa nie wynikała tylko z odkupienia od grzechu, ale wynika z faktu, że Chrystus jest najwyższym wyrazem dobroci i miłości Boga. Boży plan zbawienia, polega więc na komunikowaniu życia trynitarnego wszystkim istotom racjonalnym poprzez pośrednictwo Słowa, które się wcieliło, to znaczy stało się człowiekiem. Istnienie stworzeń inteligentnych pociąga za sobą w obecnym porządku zbawienia dopuszczenie grzechu, dlatego też predestynacja Chrystusa zakłada także odkupienie gatunku ludzkiego poprzez życie, mękę i krwawą śmierć Chrystusa, która prowadzi do zmartwychwstania. Ponadto Pośrednik przyjmuje do współpracy w dziele odkupienia Niepokalaną, swoją Matkę, osobę odkupioną przez Niego w sposób niezwykle. W niniejszym opracowaniu prześledzimy myśl kolbiańską dotyczącą tematyki, która powyżej została przedstawiona w zarysie.

1. Uniwersalne pośrednictwo Chrystusa

Objawienie Boże potwierdza, że żyjący Bóg jest Ojcem, Synem i Duchem Świętym, trzy Osoby w jednej naturze, Trójca Święta, od której wszystko pochodzi i do której wszystko wraca. Jednakże dla św. Maksymiliana najważniejszym słowem, które Objawienie mówi nam o Bogu jest stwierdzenie, że Bóg jedyny w Trójcy świętej jest miłością¹. Ponieważ natura Boża jest miłością i miłość jest życiem Boga, dlatego też każde Jego działanie jest wyrazem i owocem miłości². O. Kolbe umieszcza więc miłość Boga na początku, w centrum i w zakończeniu każdego opracowania teologicznego³.

Św. Maksymilian używa formuły akcji i reakcji takiej samej, ale o przeciwnym kierunku, z mechaniki Newtona na polu teologii⁴ i łączy je z ulubionym aksjomatem św. Bonawentury, że Bóg jest dobry, jest nieskończonym Dobrem

i dlatego jest miłością. Z powodu swojego nieskończonego Dobra wymaga wspólnoty trzech osób. Ta sama Dobroć nieskończona wyjaśnia ponad to jej komunikację na zewnątrz, poprzez misję Syna w świecie, aby umożliwić stworzeniom rozumnym uczestnictwo w życiu Bożym⁵.

Każda łaska – to owoc życia Trójcy Przenajświętszej: Ojciec rodzi odwiecznie Syna, a Duch Święty od nich pochodzi. Tą drogą spływa wszelka doskonałość w każdym porządku na świat. Każda łaska wychodzi od Ojca, który odwiecznie rodzi Syna i przez wzgląd na Syna. Duch Święty, który odwiecznie od Ojca i Syna pochodzi, tą łaską w Niepokalanej i przez Nią kształtuje dusze na podobieństwo pierworodnego Boga-Człowieka⁶.

Właśnie prawo akcji i reakcji pozwala św. Maksymilianowi uzupełnić i zilustrować analizę św. Bonawentury, podkreślając charakter praktyczny misterium trynitarnego w teologii i opierając go generalnie na wzajemnym dopełnianiu podwójnego pochodzenia *ad intra* i odbitemu obiektywnie w wszystkich dziełach Bożych *ad extra*, szczególnie we wzajemnym uzupełnieniu podwójnego posłannictwa *ad extra*, poprzez które zostaje ustanowiony porządek zbawienia i powrót stworzenia do Ojca⁷.

W Trójcy Przenajświętszej wszystko pochodzi od Ojca i powraca do Niego poprzez Syna i Ducha Świętego⁸. Św. Maksymilian nazywa to podwójne pochodzenie przyływem i odpływem nieskończonej miłości. I jak życie w łonie Trójcy Świętej jest ukonstytuowane poprzez przyływ i odpływ miłości, tak i ten sam proces zachodzi pomiędzy Stwórcą a stworzeniem, które wychodzi od Niego i do Niego powraca. W łonie Trójcy tylko Syn nosi imię Pośrednika, ponieważ On, jako zrodzony, jest z natury osobą pośrednią pomiędzy Ojcem i Duchem Świętym. On jest zrodzony, aby być Pośrednikiem, poprzez którego Duch Święty pochodzi od Ojca⁹.

Syn wcielony narodził się poza Trójcą w konkretnym, historycznym czasie, aby stać się bezpośrednim Pośrednikiem, ze swoim pośrednictwem-zbawieniem, pomiędzy Ojcem i Duchem Świętym, jakoby wcielonym, czyli Niepokalaną, Przedstawicielką i Matką duchową całej ludzkości¹⁰.

W skrócie więc możemy ująć rozumowanie św. Maksymiliana w następujący sposób: Jezus Chrystus jest Pośrednikiem w dwóch porządkach: jako Syn Boży, Druga Osoba Trójcy, jest Pośrednikiem pomiędzy Ojcem i Duchem Świętym; jako Słowo Wcielone jest Pośrednikiem pomiędzy Ojcem i jakby wcielonym Duchem Świętym, czyli Niepokalaną, która jest Pośredniczką pomiędzy Nim i całą ludzkością. Ta teza kolbiańska ma jednoznaczny posmak bonawenturiański, pomimo że jest zintegrowana z myślą skotystyczną¹¹.

„Stworzenie jest owocem miłości”¹². Tak pisze o. Kolbe idąc za intuicją świętego Franciszka i teologią błogosławionego Jana Dunsza Szkota. Nasz autor kreśląc wielkie etapy planu stwórczo-zbawczego twierdzi, że porządek stworzenia i porządek zbawienia są zależne tylko i wyłącznie od wolnej, szczodrej i darmowej miłości Boga¹³.

Chrystus Pośrednik w pismach Świętego Maksymiliana Kolbe

Dla św. Maksymiliana Boży plan zbawienia polega na przekazaniu życia trynitarne, a więc wiecznego zbawienia wszystkim stworzeniom racjonalnym poprzez uniwersalne pośrednictwo Wcielonego Słowa¹⁴. Píše o. Kolbe:

Prawda, że jedynym Pośrednikiem do Ojca jest Syn Wcielony, Jezus Chrystus, Bóg i człowiek zarazem, przez którego nasze holdy oddawane Ojcu stają się z ludzkich Bożymi, ze skończonych – nieskończonej wartości, i tak rzeczywiście godnymi majestatu Ojca. Prawda, że Ojca miłujemy w Synu, w Jezusie Chrystusie i Jemu musimy oddać całą naszą miłość, by w Nim i przez Niego całą naszą miłość otrzymał Ojciec¹⁵.

W odniesieniu do pośrednictwa Jezusa Chrystusa należy podkreślić ważność ludzkiej natury, zjednoczonej hipostatycznie z naturą Syna, jako miejsca mediacji, nie tylko dla bytów ludzkich, ale także dla aniołów. Jest bowiem jeden plan zbawienia dla wszystkich stworzeń, którego fundamentem, centrum i kresem jest Jezus Chrystus umarły i zmartwychwstały¹⁶. Jednakże o. Kolbe precyzuje, że zasługi Chrystusa wpływają w inny sposób na Maryję i aniołów z jednej strony i ludzi z drugiej. Chrystus wysługuje Maryi łaskę zachowania od grzechu pierworodnego i grzechów powszednich, aniołom łaskę wytrwania, ludziom łaskę wyzwolenia z więzów grzechu¹⁷.

Działanie stworzeń obdarzonych rozumem nabierają wartości nieskończonej poprzez zasługi Chrystusa. Człowiek oprócz tego ma wcielony przykład boskości w osobie Syna, przykład możliwy do naśladowania, Chrystusa, Człowieka-Boga, który stał się dla niego drogą¹⁸.

Według św. Maksymiliana ta wizja mocy pośrednictwa Słowa wcielonego i wyniesienie bytu ludzkiego (Niepokalanej) do godności Matki Bożej, wywołuje odrzucenie Bożego planu poprzez część aniołów, którzy w ten sposób skazują się na stan potępienia¹⁹.

Jest ewidentnym, że dla św. Maksymiliana „Jezus Chrystus jest jedynym pośrednikiem pomiędzy Bogiem a ludzkością”²⁰. Jednakże należy zauważyć, że o ile chodzi o mediację ontologiczną i mediację operatywną, znajdziemy wiele passusów, które ją potwierdzają, natomiast mediacja aktualna jest trochę zaniedbana w pismach kolbiańskich. Taki stan rzeczy wypływa ze sposobu i natury pośrednictwa maryjnego u o. Kolbe, temat któremu poświęcimy więcej uwagi w dalszej części obecnego opracowania. Wydaje się, że nasz autor nie wyklucza innych pośrednictw, jak na przykład pośrednictwa Kościoła, Ciała Mistycznego Chrystusa²¹, jednakże nie mówi o nich jasno.

Podsumowując możemy powiedzieć, że w myśli św. Maksymiliana Jezus Chrystus pozostaje przeto jedynym Pośrednikiem pomiędzy ludzkością i Ojcem, i tylko poprzez Słowo Wcielone odpowiedź stworzenia Ojcu stają się godna Niego. Nasz autor przypisuje imię Pośredniczki Niepokalanej, jednakże rola Maryi jest widziana w sposób i w funkcji chrystologicznej i trynitarnej.

2. Wymiar zbawczy życia ziemskiego Jezusa

Znaczenie zbawcze wydarzeń z całego życia Jezusa było doceniane w przeszłości w bardzo różnej mierze. W trzech ostatnich stuleciach były one prawie zapomniane przez teologię, stały się bardziej przedmiotem kaznodziejstwa niż studium²². Życie ziemskie Jezusa, jego historyczny rozwój, ograniczenia jego ludzkiej egzystencji, a nade wszystko jego cierpienie i życie w ubóstwie, były rozpatrywane w klasycznej chrystologii w sposób mało pogłębiony i niewystarczający²³. Można powiedzieć, że zwłaszcza w teologii scholastycznej, problem Jezusa Chrystusa był rozpatrywany w aspekcie Jego bóstwa, pisano o Nim jako obrazie Bożym, a nie przykładzie człowieka, żyjącego w konkretnych kulturowych i historycznych warunkach²⁴. Zainteresowanie tą tematyką rozbudziło się na nowo w ostatnim czasie wraz z odnowionym rozpatrywaniem problemu Jezusa opartym i scentralizowanym na historii zbawienia, dokonując przeglądu najważniejszych wydarzeń z życia Jezusa, od wcielenia i życia ukrytego do centralnych etapów jego posłannictwa: kuszenia, chrztu, nauczania, cudów, przemienienia; aż do misterium paschalnego²⁵. W zależności od stosunku do osoby Jezusa, pojmowanej jako punkt wyjścia, opracowanie chrystologiczne może wybrać jedną z trzech metodologii: „odgórną”, „oddolną” i „odśrodkową”²⁶.

Współczesnym językiem możemy powiedzieć, że chrystologia św. Maksymiliana jest chrystologią „odgórną”, ponieważ wychodzi od predestynacji Chrystusa i wyznania wiary we wcielenie Słowa Bożego jako zstąpienia Drugiej Osoby Boskiej w historię i konsekwencję tego poprzez życie Chrystusa – Człowieka-Boga. Nasz autor eksponuje życie historyczne Słowa wcielonego, jego śmierć i zmartwychwstanie, Jego przejście do chwały, ukoronowanie stworzenia poprzez uczestnictwo w życiu Bożym zaofiarowane poprzez Jezusa jako pełna realizacja zbawienia.

W prezentacji działalności zbawczej Słowa wcielonego w ciągu ziemskiego życia, o. Kolbe wypukła trzy momenty: wcielenie, mękę i śmierć oraz zmartwychwstanie. Jednakże należy podkreślić, że nie tylko najważniejsze wydarzenia mają moc zbawczą, ale wszystkie wydarzenia z życia Jezusa. I rzeczywiście w pismach kolbiańskich znajdujemy fragmenty, które mówią o innych epizodach z życia Jezusa i ich znaczeniu. Należy jednak rozpatrywać je jako aspekty jednego misterium zbawienia. O. Maksymilian pisał w „Rycerzu Niepokalanej”:

Bóg zniża się do stworzenia, staje się człowiekiem, by go odkupić i nauczyć pokory, cichości, posłuszeństwa, prawdy. (...) Przyszedł w ubogiej stajence, zamieszkał w ubogim domku, przez 30 lat był posłusznym w pokorze, uczył, jak żyć, miłościwie przygarniał pokutujących grzeszników, gromił obłudnych faryzeuszów, a wreszcie zawisł na drzewie Krzyża spełniając prorocтва. Człowiek odkupiony. Chrystus Pan zmartwychwstaje, zakłada swój Kościół na opoce – Piotrze i obiecuje, że bramy piekielne nie przemogą go²⁷.

Chrystus Pośrednik w pismach Świętego Maksymiliana Kolbe

Jak wynika z zacytowanego powyżej tekstu o. Kolbe przyznaje Chrystusowi Panu, Człowiekowi-Bogu podwójną rolę: odkupienie i przykład do naśladowania. Oczywiście obydwa te wymiary są połączone i są częścią jednego procesu zbawienia, misji Jezusa, w jej istocie, która w tym samym czasie wyraża się poprzez słowa i jest reprezentowana przez czyny. Rzeczywiście ta podwójna misja Jezusa ma automatycznie funkcję zbawczą²⁸. Pierwsza, ponieważ Syn Boży, który przyszedł na świat przyjmuje na siebie winę wynikającą z grzechu innych, aby odkupić gatunek ludzki i wysłużyć łaskę uświęcającą, łaski uczynkowe i prawo wejścia do Królestwa niebieskiego²⁹. Druga, ponieważ Pan Jezus wybrał życie ubogie i pełne cierpienia, aby dać nam przykład cierpliwości, znosząc z mocą próby, i kształtować nas na swój obraz³⁰.

I zstępuje Bóg na ziemię, staje się człowiekiem; sam Bóg-Człowiek, Chrystus Jezus, świeci przykładem życia i naucza słowem. (...) Im która dusza bardziej go naśladowuje, tym bardziej się do Niego upodobni, a im więcej się upodobni, tym więcej się uświęci, ubóstwi. Przypatrzmy się więc Jego życiu, by jak najlepiej je odkopiować³¹.

O. Kolbe, żyjąc gorącym pragnieniem osiągnięcia świętości, podkreśla, że „naśladowanie Jezusa, to cała nasza świętość”³². W swoich notatkach z rekolekcji św. Maksymilian proponuje trzy stopnie naśladowania Jezusa. Wszystkie trzy na pierwszym miejscu stawiają ubóstwo. W pierwszym wybiera raczej wzgardę i wszystkie cierpienia niż grzechy śmiertelne. W drugim wybiera ubóstwo, wzgardę i wszystkie cierpienia niż grzechy powszednie. W trzecim wzgardę i wszystkie cierpienia niż bogactwo, zaszczyty i przyjemności. Taki wybór jest odpowiedzią miłości na miłość Jezusa, ponieważ sam Jezus wybrał wzgardę, ubóstwo i cierpienie³³.

Naśladowanie Chrystusa, według o. Maksymiliana, musi się realizować poprzez opcję na rzecz ubóstwa, cierpienia i upokorzenia. Jego urzeczywistnienie jest kroczeniem z miłości dla Jezusa, jest ożywieniem tego samego doświadczenia Słowa wcielonego, jest aktualizacją misterium Syna Bożego, który stał się człowiekiem³⁴.

O. Kolbe bardzo dobrze rozumie, że kochać Jezusa, to znaczy stać blisko Jego Serca, ponieważ w Nim znajduje się miłość trynitarna, która wzbudza prawdziwy pokój w sercu człowieka, ale wszystko to ma miejsce tylko kochając Niepokalaną. Rzeczywiście dla św. Maksymiliana w naśladowaniu Jezusa Niepokalana zajmuje miejsce szczególne³⁵. Uczeń Chrystusa naśladowując Mistrza w miłości do Jego Matki³⁶, jest pouczany przez Niepokalaną jak poznawać i kochać samego Jezusa Sercem Maryi³⁷.

Nasz autor jest w pełni świadomy, że Jezus jest naszym wzorem absolutnym, predestynowanym przez Ojca, abyśmy my stali się do Niego podobni. Píše św. Maksymilian:

Na wzór tego pierwszego Syna Bożego, Boga-Człowieka, nieskończonego, mają się urabiać odtąd dzieci Boże, kopiując rysy Boga-Człowieka, naśladowując Chrystusa Pana, będą dążyć do świętości dusze; im kto dokładniej odtworzy w sobie obraz Chrystusa Pana, tym bardziej zbliży się do Bóstwa, ubóstwi, stanie się człowiekiem-Bogiem. (Zaślubiny duszy z Chrystusem dla upodobnienia się i działania boskiego)³⁸.

Cel ojca Kolbe jest więc jasny, naśladować doskonały wzór Jezusa i w ten sposób oddać się we wyłączne posiadanie Jezusa, aby w ten sposób dojść do Ojca.

Wreszcie należy uwydatnić jeszcze inny wymiar, wypływający z życia ziemskiego Jezusa, to znaczy wymiar teologii sakramentalnej. Sakramenty mają swoje źródło w życiu Chrystusa, w Jego słowach i czynach. Rzeczywiście one są gestami i słowami poprzez które Jezus Chrystus kontynuuje wypowiedzianie się poprzez człowieczeństwo³⁹. Także o. Kolbe zauważa, że w sakramentach Kościół realizuje nakaz Jezusa, aby uaktualniać zbawienie człowieka⁴⁰.

Podsumowując należy powiedzieć, że w odniesieniu do wartości zbawczej życia ziemskiego Jezusa, św. Maksymilian jeszcze raz powtarza przebieg prawa akcji i reakcji takiej samej, ale o przeciwnym kierunku: Jezus pobudzony miłością Bożą zstępuje na ziemię, aby wyzwolić człowieka, aby ofiarować łaskę uświęcającą i dać wzór do naśladowania; człowiek ze swej strony z miłości do Jezusa, stara się Go naśladować, i dzięki zasługom Chrystusa zostaje przebóstwiony, to znaczy zaproszony do udziału w życiu Bożym.

3. Misterium paschalne miejscem pośrednictwa Chrystusa

Byłoby niemożliwe zrozumieć historię zbawienia zapisaną w Biblii bez smutnej rzeczywistości grzechu, bez tej tragedii, która stoi u początków ludzkości, i która dlatego też nazywana jest grzechem pierworodnym; byłyby niemożliwy do odczytania dramat krzyża, Kościół i sakramenty. Tego wszystkiego był całkowicie świadomy o. Kolbe, który często tę tematykę poruszał czy to pisząc czy przemawiając⁴¹.

Św. Maksymilian zauważa, że doświadczenie każdego dnia jasno ukazuje, iż grzech jest rzeczywistością obecną wśród ludzi⁴². Grzech pierworodny jest pierwszym grzechem na tej ziemi. Pierwsi rodzice rodzaju ludzkiego mieli to nieszczęście popełnienia tego pierwszego grzechu i z tego powodu miłość, którą Bóg Stworzyciel dał gatunkowi ludzkiemu i który z niego uczynił arcydzieło Boże na ziemi, została utracona⁴³. Tak więc to co oddala człowieka od Boga to grzech, bunt przeciwko Bogu, pycha, roszczenie, aby stać się takim jak Bóg⁴⁴.

Ponadto według o. Kolbego grzech, rozpatrywany z pewnego punktu widzenia, zostaje oceniony jako zło nieskończone, ponieważ ciężar grzechu zależy od godności osoby, która zostaje obrażona. Dlatego też w przypadku Boga, grzech ten przyjmuje charakter zła nieskończonego. Do zgładzenia takiej nie-

skończonej winy, nie wystarczy ograniczone zadośćuczynienie. Sprawiedliwość wymaga, aby zadośćuczynienie było proporcjonalne do obrazy, żąda więc zadośćuczynienia nieskończonego. Tak więc żaden człowiek, nawet najbardziej święty, z samego faktu, że jest ograniczony, co więcej nawet wszyscy ludzie wzięci razem, nie są w stanie naprawić grzechu popełnionego w stosunku do Boga Najwyższego⁴⁵.

Jednym z najbardziej wstrząsających paradoksów grzechu jest fakt, że człowiek może grzech popełnić, ale ponieważ wraz z grzechem zrywa swoją więź z Bogiem, nie może sobie go odpuścić, ani nie może żądać odpuszczenia jako pewnego rodzaju swojego prawa. Jednakże Boży plan zbawienia znajduje swój punkt wyjścia w Bogu, który w swojej miłości nie opuszcza grzesznego człowieka, ale „Bóg postanowił zlitować się nad upadłą ludzkością i aby zadośćuczynić wymaganiom sprawiedliwości Bożej wobec grzechów ludzi, posłał na świat swego Jedynego Syna”⁴⁶, ponieważ „Bóg, i tylko nieskończony Bóg, może nieskończenie zadośćuczynić”⁴⁷.

Sprawiedliwość, która wymaga, aby słuszny porządek został na nowo przywrócony, ma dla o. Maksymiliana znaczącą rolę, jednakże w opis zadośćuczynienia zastępczego wchodzi dwa inne wymiary: kara, która jest zapłatą za przywrócenie porządku i miłość, która jest fundamentalnym motywem dla którego jest dana zapłata i dla którego sama sprawiedliwość Boga wchodzi w działanie.

Męka i śmierć Jezusa są esencjalnymi elementami zadośćuczynienia. „Jezus Chrystus, żyje w ubóstwie i cierpieniu i umiera na krzyżu, splacając przeobficie dług sprawiedliwości Bożej”⁴⁸. Męka i śmierć Jezusa są istotowo ugruntowane w Jego miłości, z którą On ofiaruje się ku chwale Ojca i zbawieniu ludzkości⁴⁹. Rzeczywiście ostatecznym źródłem naszego zbawienia jest niewątpliwie miłość, która nie jest ograniczona do miłości Jezusa, który się ofiaruje za nas na krzyżu, ale sięga miłości Ojca, która dochodzi do tego stopnia, że daje On swojego Syna jedyne dla naszego zbawienia⁵⁰. Ta miłość przenika cały proces zbawienia człowieka, z miłości Ojciec pragnie przygarnąć wszystkich na powrót do Siebie⁵¹.

Krwawa śmierć Chrystusa dla o. Kolbe nie jest jakimś faktem mitycznym czy „pobożnym” opowiadaniem. Nasz autor mówiąc o męce Chrystusa Pana nie „uprawia poezji”. Cierpienie i ofiara życia Jezusa jest faktem realnym, historycznym. Wydarzenia na górze Kalwarii poświadczają, że Chrystus był wzgardzony, wyśmiany, i w męczarniach zawieszony na nikczemnej szubienicy krzyża pomiędzy dwoma złoczyńcami, gdzie poniósł najbardziej haniebną śmierć⁵². Właśnie z tego powodu św. Maksymilian wypowiada swoją wdzięczność tym wyrażeniem pełnym zachwytu: „W ten straszny a ofiarny sposób odkupiłeś mnie, o Boże miłości!”⁵³.

O. Maksymilian w jednym z artykułów opublikowanym w „Miles Immaculatae” opisuje w sposób bardzo zwięzły dzieło zbawcze Chrystusa i jego skuteczność dla ludzkości.

Dzieło odkupienia zależy bezpośrednio od drugiej Osoby Bożej, Jezusa Chrystusa, który pojednał nas przez krew swoją z Ojcem i zadośćuczynił Mu za grzech Adama, a tak wysłużył nam łaskę uświęcającą, jak i różne łaski uczynkowe oraz prawo wejścia do nieba⁵⁴.

Jak wynika z zacytowanego powyżej tekstu, odkupienie od grzechu jest należycie docenione przez o. Kolbe, jednakże należy podkreślić, że dla niego zbawienie dane przez Boga jest wyrazem Jego wolnej i darmowej miłości. Zbawienie *od* grzechu jest tylko jednym z aspektów dzieła odkupieńczego Chrystusa. Św. Maksymilian ogniskuje koncepcję odkupienia jako zbawienia *dla* wyniesienia, oświecenia, przeobstwienia człowieka⁵⁵.

Dla o. Maksymiliana zmartwychwstanie Chrystusa jako niepodważalny fakt historyczny⁵⁶, jest świadectwem Jego mocy Bożej⁵⁷, potwierdzeniem definitywnej akceptacji ofiary Chrystusa przez Boga⁵⁸ i najdoskonalszym dowodem i koronnym argumentem prawdziwości jego religii⁵⁹. Świadomość, że wydarzenie zmartwychwstania powinno być umieszczone jako moment i wymiar zasadniczy dzieła zbawczego Jezusa, w czasach o. Kolbe na polu teologicznym nie była jeszcze wystarczająco rozwinięta⁶⁰.

Wydaje się, że zmartwychwstanie Chrystusa, według św. Maksymiliana, jest również wydarzeniem służącym za przejście od życia ziemskiego, męki i śmierci Chrystusa do czasów Kościoła. Píše o. Kolbe: „Chrystus Pan zmartwychwstaje, zakłada swój Kościół na opoce – Piotrze i obiecuje, że bramy piekielne nie przemogą go”⁶¹ i w innym miejscu: „Potem zmartwychwstał spośród umarłych, ogłosił zadośćuczynienie za grzech i rozkazał uczniom swoim chrzcić w Imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego”⁶² Zmartwychwstanie oznacza więc, także powołanie do apostołatu tych samych osób, które potem jak podążały za Jezusem podczas jego działalności publicznej, opuściły Go w momencie śmierci, uciekły⁶³. Jezus może powierzyć misję tworzenia Kościoła uczniom dopiero po umocnieniu ich swoim zmartwychwstaniem i po zesłaniu Ducha Świętego na nich. Teraz oni przyjmują na siebie ciężar głoszenia zbawienia danego ludziom w dziele zbawczym Chrystusa. Jezus Chrystus jest obecny w Kościele, który kontynuuje głoszenie obietnicy jaka Bóg dał człowiekowi i realizuje ją w Jego imię. W świetle natury Kościoła, ukazuje się jasna również natura sakramentów. Kościół, na mocy mandatu otrzymanego od Chrystusa, komunikuje zbawienie ludzkości⁶⁴.

Píše św. Maksymilian w „Mugenzai no Seibo no Kishi”: „Kościół święty wierzy, że przez ten chrzest, ustanowiony przez samego Jezusa Chrystusa, Krew Chrystusa wylana na krzyżu obmywa duszę ze zmyzy grzechu pierworodnego i przywraca jej utraconą godność dziecka Bożego”⁶⁵, a w jednym z artykułów w „Rycerzu Niepokalanej”: „Przez sakrament spowiedzi świętej nieskończone zasługi Męki Pana Jezusa ściśle i całkowicie wyrównują zniewagę”⁶⁶.

Podsumowując możemy powiedzieć, że dla o. Kolbe wcielenie Słowa osiąga punkt kulminacyjny w misterium bolesnym, a zarazem chwalebny męki, śmierci i zmartwychwstania. Cierpienie i śmierć Syna Bożego są świadectwem najwyższego realizmu Jego wcielenia⁶⁷. Chrystus, aby ukazać swoją nieskończoną miłość wobec ludzkości własną krwią pojednuje ją z Ojcem, zasługuje wszystkie łaski i przywraca człowiekowi straconą godność dziecka Bożego. Także i Duch Święty uczestniczy w tym dziele, z faktu, że dzięki odkupieniu dokonanemu przez Chrystusa, przekształca dusze ludzkie w świątynię Boga, czyni ludzi przybranymi dziećmi Bożymi i dziedzicami Królestwa Bożego⁶⁸. Chrystus po swoim zmartwychwstaniu nakazuje swoim uczniom, to znaczy Kościołowi, dalsze przekazywanie orędzia zbawienia i udzielanie sakramentów⁶⁹. Odkupienie Chrystusa, jedyne Pośrednika pomiędzy Bogiem, a człowiekiem opiera swoją skuteczność zbawczą na Jego śmierci i zmartwychwstaniu, jest wyzwoleniem całej ludzkości od wszelkiego grzechu i niegodziwości. W nim dokonuje się doskonałe pojednanie pomiędzy Bogiem i człowiekiem, odnowienie i ostateczne przebóstwienie człowieka.

4. Rola pośrednictwa Maryi w pośrednictwie Chrystusa

Nauka o powszechnym pośrednictwie Maryi jest jedną z kolumn na jakich o. Maksymilian opiera swoją duchowość i apostołat. Rzeczywiście dla niego rola Matki Bożej w życiu duchowym jest czymś nieodzownym i nie do pominięcia. Św. Maksymilian twierdzi, iż w przekazywaniu *ad extra* życia trynitarnego Maryja jest pośredniczką wszystkich bez wyjątku łask, i z tego powodu tylko poprzez Nią zostaje przekazane życie nadprzyrodzone stworzeniom. Człowiek, więc, aby otrzymać łaskę nie ma innej drogi jeżeli nie Niepokalaną, i ponadto będzie o tyle żył intensywniej życiem łaski o ile więcej będzie się zbliżał do Maryi⁷⁰.

O. Kolbe tak pisze w „Wiadomościach z Prowincji”:

Wszyscy wiemy to dobrze, że Niepokalana Dziewica ustanowiona jest przez Boga Pośredniczką wszelkich łask. Nie ma zaś nawrócenia ni uświęcenia bez łaski Bożej, owszem łaska Boża właśnie sprawia nawrócenie i uświęcenie, o ile tylko dusza zechce z tą łaską współpracować. Tak więc nie może być mowy ani o nawróceniu, ani o uświęceniu bez Niepokalanej, Matki Łaski Bożej. Im zaś kto więcej zbliży się do tej Szafarki łask Bożych, tym więcej łask otrzyma i łatwiej siebie uświęci i przyczyni się do uświęcania bliźnich. Słusznie więc staranie się o nawrócenie i uświęcenie dusz musi się odbywać pod opieką i za pośrednictwem Niepokalanej⁷¹

W tym miejscu należy zadać sobie pytanie: Jakie jest źródło pośrednictwa maryjnego w myśli św. Maksymiliana? Jaka jest jego natura i rola Maryi w jedynym pośrednictwie Chrystusa? W tym paragrafie postaramy się udzielić odpowiedzi na te pytania. Potrzeba jednak najpierw przypomnieć, że mariologia ojca

Maksymiliana jest zasadniczo trynitarna⁷² i każdy przywilej Maryi jest przyporządkowany jednej z Osób Boskich. I tak Niepokalane Poczucie jest najwyższą manifestacją potęgi stwórczej Ojca; macierzyństwo Boże wypływa ze szczególnego związku Maryi ze Słowem wcielonym; pośrednictwo łask znajduje swoje źródło w ścisłym związku oblubieńczym pomiędzy Nią a Duchem Świętym⁷³.

Pośrednictwo Maryi wypływa więc ze specyficznego związku Niepokalanej z Duchem Świętym. O. Kolbe mówi o tym wyraźnie: „Niepokalana jest Pośredniczką łask wszelkich, ponieważ należy do Ducha Świętego, co wynika z jak najbardziej wewnętrznego, życiodajnego zjednoczenia z Duchem Świętym”⁷⁴. Dziewica Maryja została stworzona przez Boga, ukształtowana jako nowe stworzenie przez Ducha Świętego, aby stać się Matką Syna Bożego. Od momentu kiedy się Nią stała, żyjąc pełnią Ducha Świętego, pełni z Nim zadanie doprowadzenia ludzi do udziału w odkupieniu dokonany przez jedynego Pośrednika⁷⁵. Dziewica Niepokalana włączona w dzieło odkupienia jest znakiem zewnętrznym działania uświęcającego Ducha Świętego, jako uczestniczka pośrednictwa zbawczego Chrystusa, jedynego Pośrednika⁷⁶.

Św. Maksymilian nie ma wątpliwości, że „Jezus Chrystus jest jedynym pośrednikiem pomiędzy Bogiem a ludzkością”⁷⁷. Ta prawda jest tak ewidentna, że nie widzi on potrzeby nieustannego jej powtarzania, co więcej uważa, iż zbytnia dbałość, aby nie pominąć tego założenia, że Maryja jest „po Jezusie” całą naszą nadzieją, jest raczej obraźliwa w stosunku do Jezusa⁷⁸.

Maryja nazywana jest więc Pośredniczką w analogii do Jezusa, jedynego Pośrednika pomiędzy Bogiem a ludźmi, nie w dołączeniu albo w alternatywie, ale w hierarchicznej zależności i podporządkowaniu jednemu pośrednictwu Chrystusa. Wynika to również z tożsamości woli Bożej i woli Niepokalanej⁷⁹. To ona właśnie wymaga, aby pośrednictwo Maryi było pośrednictwem w Chrystusie, a nie obok Chrystusa⁸⁰.

O. Kolbe przyznaje Maryi macierzyńską współpracę w jedynym pośrednictwie Chrystusa zarówno w dziele zbawienia dokonany przez Chrystusa podczas życia historycznego, jak i aplikacji konkretnej i aktualnej poszczególnym ludziom owoców tego odkupienia, poprzez wstawiennictwo i rozdawnictwo łask⁸¹. O. Maksymilian mówi o tym następująco:

Dzieło odkupienia zależy bezpośrednio od drugiej Osoby Bożej, Jezusa Chrystusa, który pojednał nas przez krew swoją z Ojcem i zadośćuczynił Mu za grzech Adama, a tak wysłużył nam łaskę uświęcającą, jak i różne łaski uczynkowe oraz prawo wejścia do nieba.

Jednak również trzecia Osoba Trójcy Przenajświętszej uczestniczy w tym dziele przez to, że dusze ludzkie – na mocy odkupienia dokonany przez Chrystusa – przemienia w świątynie Boże, przyjmuje za dzieci Boże i czyni nas dziedzicami królestwa niebieskiego. (...)

Chrystus Pośrednik w pismach Świętego Maksymiliana Kolbe

Jednak jak Jezus dla okazania swej niezmierniej względem nas miłości stał się Bogiem-Człowiekiem, tak i trzecia Osoba, Bóg-Miłość, chciała jakimś znakiem zewnętrznym okazać swoje pośrednictwo u Ojca i Syna. Tym znakiem jest Serce Niepokalanej Dziewicy, jak jasno wynika z wypowiedzi świętych, zwłaszcza tych, którzy uważają Maryję za Oblubienicę Ducha Świętego. (...)

Duch Święty także po śmierci Chrystusa wszystko działa w nas przez Maryję. (...)

Tworzenie nowych członków Mistycznego Ciała Chrystusowego do końca świata należy do Ducha Świętego. Lecz jak św. Ludwik Grignion wykazuje, dzieło to jest dokonywane z Maryją, w Maryi i przez Maryję. (...)

Z tego wszystkiego, co wyżej powiedziano, wolno wnioskować, że Maryja, jako Matka Jezusa Zbawiciela, stała się Współodkupicielką rodzaju ludzkiego, a jako Oblubienica Ducha Świętego uczestniczy w rozdawnictwie łask wszelkich⁸².

Jak wynika z zacytowanego powyżej tekstu św. Maksymilian potwierdza uczestnictwo Dziewicy Maryi w odkupieniu obiektywnym nazywając Maryję Współodkupicielką i podkreślając jej udział w rozdawnictwie łask. Przyznaje Maryi tytuł Współodkupicielki nie tylko z racji jej pozycji w pośrednictwie poprzez narodzenie Syna Bożego, nie tylko z racji Jej Bożego macierzyństwa jako Maryi, Matki Chrystusa, Matki Odkupiciela, ale także dlatego, że stała u Boga Chrystusa podczas jego odkupieńczego dzieła, współpracując aktywnie z Nim⁸³.

Lektura niektórych fragmentów pism kolbiańskich może sugerować ograniczenie funkcji pośrednictwa Chrystusa tylko do wymiaru ontologicznego i historycznego, zaniedbując aktualne pośrednictwo łask⁸⁴. Sugerują to te teksty, które mówią, że Chrystus wysłużył łaski, ale Maryja je rozdaje⁸⁵. O. Kolbe mówi, iż Matka Boża otrzymała wszystkie łaski na własność i rozdziela je komu chce i jak chce. W ten sposób żadna łaska nie dochodzi do człowieka jeśli nie przez Maryję:

Odtąd Duch Święty nie ześle żadnej łaski, Ojciec przez Syna i Ducha nie spuści życia nadprzyrodzonego na duszę, jak tylko przez Pośredniczkę wszelkich łask – Niepokalaną, za Jej zezwoleniem, współdziałaniem. Wszystkie skarby otrzymuje Ona na własność i rozdziela, komu i w jakiej mierze sama chce⁸⁶.

Maryja pozostaje Pośredniczką także w porządku wstępującym. „Maryja: Matka tak dobra i pokorna, że idzie doń (do Jezusa) orędownać za potrzebującymi Jej wstawiennictwa i opieki”⁸⁷. Św. Maksymilian podkreśla, że nie jest możliwe zbliżenie się do Jezusa bez Maryi. Także jeżeli człowiek może, co więcej powinien zwracać się w pełnej wolności bezpośrednio do Jezusa albo do Boga

Ojca, w rzeczywistości jego modlitwa przechodzi zawsze poprzez Maryję⁸⁸. Nasz autor uzasadnia swoją opinię w następujący sposób:

Prawda, że Ojca miłujemy w Synu, w Jezusie Chrystusie i Jemu musimy oddać całą naszą miłość, by w Nim i przez Niego całą naszą miłość otrzymał Ojciec. Ale też i niemniej jest prawdą, że akty nasze, choćby najświętsze, nie są bez skazy, i jeżeli chcemy je ofiarować Panu Jezusowi czyste i niepokalane, musimy je bezpośrednio skierować jedynie do Niepokalanej i dać Jej na własność, by jako swoją własność dała je Synowi swemu. Wtedy staną się one bez skazy, niepokalane. Otrzymawszy zaś wartość nieskończoną przez Bóstwo Jezusowe godnie uwielbią Boga Ojca. (...)

W rzeczywistości więc jesteśmy całkowicie i zupełnie i wyłącznie oddani Niepokalanej ze wszystkimi czynami, a w Niej i przez Nią znowu całkowicie, zupełnie i wyłącznie Panu Jezusowi; w Nim zaś i przez Niego całkowicie, zupełnie i wyłącznie Ojcu naszemu w niebie. Nie myśląc wcale o tym, nie odczuwając nawet tego, swobodnie możemy oddawać się każdemu nabożeństwu zatwierdzonemu przez Kościół święty⁸⁹.

Dla św. Maksymiliana pobożność maryjna nigdy nie może być oddzielona od pobożności wobec Jezusa czy Ojca. Niepokalana w rzeczywistości jest tylko schodami, mostem, narzędziem biorącym udział w procesie komunikacji życia trynitarnego, które poczynając od Ojca poprzez Syna i Ducha Świętego kończy się na uświęceniu dusz⁹⁰. W tym procesie życia trynitarnego Maryja znajduje się pomiędzy Duchem Świętym a stworzeniami. Tych dwoje stanowi jakby dwa pierścienie, w których jedności życie trynitarne zostaje rozlane w stworzeniach⁹¹.

Krótkimi słowami możemy powiedzieć, że w myśli św. Maksymiliana Chrystus jest Pośrednikiem bezpośrednim pomiędzy Ojcem i Niepokalaną, uważaną z jednej strony za jakby wcielenie Ducha Świętego, i z drugiej jako przedstawicielki całej ludzkości wobec swojego Syna, ludzkości, której Maryja jest także duchową Matką. Tak więc Chrystus jest jedynym Pośrednikiem, Niepokalana jest Pośredniczką u Pośrednika⁹². Jednakże pośrednictwo jedyne i wyłączne Maryi w stosunku do ludzi, nie wyklucza ich bezpośredniego kontaktu z Chrystusem. Nie tylko, ale nawet nie separuje człowieka od Maryi. Właśnie dlatego pośrednictwo maryjne powinno być rozumiane jako przejście z Maryją do Chrystusa, a nie *od* Maryi do Chrystusa, który jest Bogiem wcielonym w Niej⁹³.

Maryja zajmuje więc ważne miejsce w procesie komunikacji życia trynitarnego, ale nie jest jego elementem zasadniczym i podstawowym. Elementem fundamentalnym i pierwszym pozostaje zawsze Chrystus, zarówno w fazie zstępującej, to znaczy w działaniu miłości Ojca, który przekazuje życie Boże, jak i w fazie wstępującej, czyli w odpowiedzi miłości stworzenia, która tylko poprzez Chrystusa staje się godna Ojca. Pośrednictwo maryjne w tym schemacie widziane jest więc w perspektywie trynitarniej i w funkcji chrystologicznej i trynitarniej⁹⁴

Chrystus Pośrednik w pismach Świętego Maksymiliana Kolbe

W powyższym opracowaniu staraliśmy się prześledzić, jak o. Kolbe rozumie pośrednictwo Słowa wcielonego. Słowo będąc jedną osobą istniejącą w naturze Boskiej i naturze ludzkiej, jest Pośrednikiem ostatecznym i doskonałym komunii miłości nieskończonej pomiędzy Bogiem w Trójcy jedynym i ludzkością.

Nasz autor przedstawia życie historyczne Słowa wcielonego, jego mękę, śmierć i zmartwychwstanie, źródło zbawienia całego stworzenia, w sposób szczególny przebóstwienia ludzi i aniołów polegającym wywyższeniu i na przekazaniu im życia Bożego. Wiele uwagi poświęca zagadnieniu swoistego miejsca Maryi w procesie komunikacji życia trynitarnego, wypływającego z Jej Bożego macierzyństwa i ścisłego zjednoczenia z Duchem Świętym. Jednakże w skrupulatnej analizie jego pism nie ukazuje się ono jako element fundamentalny czy pierwszorzędny. Tym elementem pozostaje zawsze pośrednictwo Chrystusa. Pośrednictwo maryjne posiada funkcję chrystologiczną i trynitarną. To Chrystus jest jedynym pośrednikiem między Bogiem i ludźmi, pośrednictwo Maryi jest pośrednictwem przez uczestnictwo, całkowicie zależnym od pośrednictwa Syna.

Summary

Christ as a Intermediary in the Writings of St. Maximilian Kolbe

Christ is the only perfect intermediary of final salvation which relies on the eternal covenant of God with people. For Father Kolbe, the predestination of Christ did not only result from redemption from sin but results from the fact that Christ is the highest expression of the goodness and love of God. God's plan of salvation relies therefore on communicating trinitarian life to all rational beings through the intercession of the Word Incarnate who became man. The existence of intelligent creations leads in present salvation order to the allowing of sin. The predestination of Christ assumes therefore, the redemption of the human race through the life, passion and bloody death of Christ which leads to the resurrection. Moreover, the Intermediator accepts the Immaculate, His Mother, in the acts of redemption, who was redeemed by Him in a special way. In this work, the thought of St. Maximilian can be presented in the following way: Jesus Christ is an Intermediary in two ways: as a Son of God, He is the Intermediary between the Father and the Holy Spirit; on the other hand as a Word Incarnate, He is Intermediary between the Father and the Incarnated Holy Spirit, i.e. Immaculate, who is Mediatrix between Him and the humanity. This thesis has, without a doubt, a St. Bonaventure flavor despite the fact that it is integrated with thoughts of Scotus.

PRZYPISY

- ¹ Por. *Pisma o Maksymiliana M. Kolbego, franciszkanina*, t. I-VII, Niepokalanów 1970-71. Dalej cytowane jako OMK wraz z numerem tomu i stroną: OMK 1136 (VII, 297); OMK 1175 (VII, 385-387); OMK 1192 (VII, 442).
- ² Por. G. Simbula, *Dio Padre principio e fine di ogni realtà. La teologia del Padre in S. Massimiliano Kolbe*, w: „Miles Immaculatae” 2(1998), s. 380.
- ³ Por. F. Pancheri, *Cristocentrismo e pneumatologia nella mariologia di san Massimiliano Kolbe – I*, w: *Nuova Umanità*, 38(1985), s.99.
- ⁴ Por. OMK 560 (III, 243); OMK 1135 (VII, 291); OMK 1168 (VII, 375); OMK 1175 (VII, 385); OMK 1184 (VII, 428); OMK 1209 (VII, 498).
- ⁵ Por. A. Pompei, *Bonaventura da Bagnoregio. Il pensare francescano*, Roma 1993, s. 76.
- ⁶ OMK 1209 (VII, 500).
- ⁷ Por. P. Fehlner, *L’Immacolata e il mistero della Trinità nel pensiero di s. Massimiliano Kolbe*, w: „Miles Immaculatae” 3-4(1984), ss. 294-296.
- ⁸ Por. OMK 1133 (VII, 287).
- ⁹ Por. OMK 1175 (VII, 385-387).
- ¹⁰ Por. OMK 1175 (VII, 722).
- ¹¹ Por. P. Fehlner, *L’Immacolata*, s. 298.
- ¹² To zdanie znajduje się w szkicu napisanym w języku łacińskim przez ojca Maksymiliana, jego fragmenty (jednak bez tego zdania) znajdują się w OMK 1168 (VII, 375), pełniejszą wersję wraz z interesującym nas zdaniem znajdziemy w wydaniu włoskim *Scritti di Massimiliano Kolbe*, Roma 1997, nr 1291, s. 2280.
- ¹³ Por. L. Iammarrone, *Il primato di Cristo e l’Immacolata Concezione di Maria Santissima nel pensiero del Beato Giovanni Duns Scoto e di San Massimiliano M. Kolbe*, w: „Miles Immaculatae” 1(1995), s. 78.
- ¹⁴ Por. tamże, s. 75.
- ¹⁵ OMK 565 (III, 269).
- ¹⁶ Por. F. Pancheri, *Cristocentrismo I*, ss. 101-102.
- ¹⁷ Por. L. Iammarrone, *Il primato*, ss. 86-91.
- ¹⁸ Por. G. Domański, *Zarys myśli maryjnej św. Maksymiliana Marii Kolbego*, Niepokalanów 1993, ss. 17-20.
- ¹⁹ Por. OMK 1176 (VII, 389); OMK 1202 (VII, 479).
- ²⁰ OMK 513 (III, 112).
- ²¹ Por. G. Simbula, *Massimiliano Kolbe. Linee fondamentali di spiritualità e apostolato*, Roma 1992, s. 28.
- ²² Por. C. Porro, *Gesù il Salvatore*, Bologna 1992, s. 155.
- ²³ Por. A. Nossol, *Problem Jezusa Chrystusa dzisiaj*, w: *Jezus Chrystus*, Lublin 1992, ss. 36-37.
- ²⁴ Por. G. Iammarrone, *L’uomo immagine di Dio*, Roma 1989, s. 53.

Chrystus Pośrednik w pismach Świętego Maksymiliana Kolbe

- ²⁵ Por. C. Porro, *Gesù il Salvatore*, ss. 155-156.
- ²⁶ Por. G. Iammarrone, *Gesù di Nazaret Messia del Regno e Figlio di Dio. Lineamenti di cristologia*, Padova 1995, ss. 10-12.
- ²⁷ OMK 1027 (VI, 434).
- ²⁸ Por. G. Domański, *Zarys myśli*, ss. 19-20 ; G.P. Gargano, *Gesù Cristo nella spiritualità mariana di P. Kolbe*, w: „Miles Immaculatae” 1-2(1988), s. 235.
- ²⁹ Por. OMK 880 (VI, 42); OMK 1062 (VI, 527); OMK 1105b (VII, 198); OMK 1105c (VII, 201); OMK 1141 (VII, 316).
- ³⁰ Por. OMK 880 (VI, 42); OMK 1209 (VII, 499).
- ³¹ OMK 1209 (VII, 499).
- ³² OMK 483 (III, 52).
- ³³ Por. OMK 841 (V, 20-21).
- ³⁴ G.P. Gargano, *Gesù Cristo*, s. 234.
- ³⁵ Tamże, s. 236.
- ³⁶ Por. OMK 1202 (VII, 479).
- ³⁷ Por. OMK 1078 (VII, 63); OMK 1191 (VII, 439-440); OMK 1208 (VII, 497).
- ³⁸ OMK 1295 (III, 696).
- ³⁹ Por. G. Iammarrone, *Gesù Cristo rivelazione di Dio e archetipo-modello dell'uomo nella cristologia contemporanea*, w: *Gesù Cristo volto di Dio e volto dell'uomo*, Roma 1992, s. 221.
- ⁴⁰ Por. OMK 880 (VII, 42); OMK 1048 (VI, 493); OMK 1105b (VII, 198); OMK 1105c (VII, 201).
- ⁴¹ Por. G. Lentini, *Massimiliano Maria Kolbe. Senza limiti*, Padova 1984, ss. 50-51.
- ⁴² Por. OMK 1105b (VII, 197); OMK 1105c (VII, 200).
- ⁴³ Por. OMK 1027 (VI, 433); OMK 1105b (VII, 197-198); OMK 1105c (VII, 200-201).
- ⁴⁴ Por. OMK 830 (IV, 445); OMK 1019 (VI, 400).
- ⁴⁵ Por. OMK 1027 (VI, 433); OMK 1048 (VI, 493); OMK 1105b (VII, 197-198), OMK 1105c (VII, 200-201).
- ⁴⁶ OMK 1105c (VII, 201).
- ⁴⁷ OMK 1027 (VI, 433).
- ⁴⁸ OMK 1105b (VII, 198).
- ⁴⁹ Por. OMK 1062 (VI, 527); OMK 1105b (VII, 198); OMK 1209 (VII, 499).
- ⁵⁰ Por. B. Mondin, *Gesù Cristo salvatore dell'uomo. Cristologia storica e sistematica*, Bologna 1993, s. 370.
- ⁵¹ Por. J. Domański, *Św. Maksymilian Kolbe czciciel i teolog Niepokalanej*, Niepokalanów 1997, s. 24.
- ⁵² Por. OMK 880 (VI, 42).
- ⁵³ OMK 1062 (VI, 527).
- ⁵⁴ OMK 1141 (VII, 321).
- ⁵⁵ Por. OMK 880 (VI, 42).

- ⁵⁶ Por. OMK 1223 (VIII, 2). W tym artykule napisanym dla japońskiego „Rycerza” – „Mugenzai no Seibo no Kishi” i zatytułowanego *Pan zmartwychwstał*, o. Kolbe analizuje wszystkie fragmenty Ewangelii mówiące o zmartwychwstaniu Chrystusa.
- ⁵⁷ Por. OMK 1088a (VII, 111).
- ⁵⁸ Por. OMK 1105b (VII, 198); OMK 1105c (VII, 201).
- ⁵⁹ Por. OMK 1223 (VIII, 2).
- ⁶⁰ Por. G. Iammarrone, *Gesù Cristo rivelazione*, s. 161.
- ⁶¹ OMK 1027 (VI, 434).
- ⁶² OMK 1105c (VII, 201).
- ⁶³ Por. OMK 880 (VI, 52).
- ⁶⁴ Por. T. Schneider, *Segni della vicinanza di Dio*, Brescia 1989, s. 41.
- ⁶⁵ OMK 1105b (VII, 198).
- ⁶⁶ OMK 1048 (VI, 493).
- ⁶⁷ Por. OMK 1088 (VII, 111).
- ⁶⁸ Por. OMK 1141 (VII, 321).
- ⁶⁹ Por. OMK 1105c (VII, 201).
- ⁷⁰ Por. E. Piacentini, *La dottrina mariologica del P. Massimiliano M. Kolbe*, Roma 1971, ss. 109-110.
- ⁷¹ OMK 1139 (VII, 308).
- ⁷² Por. L. Faccenda, *Padre Kolbe, la Immaculada y la Santisima Trinidad*, Buenos Aires 1996, ss. 16-22.
- ⁷³ Por. G. Simbula, Massimiliano Kolbe, s. 24; S. C. Napiórkowski, *Macierzyńskie pośrednictwo w Duchu Świętym i Matka Odkupiciela*, Lublin 1993, ss. 236-239.
- ⁷⁴ OMK 1135 (VII, 293).
- ⁷⁵ Por. H-M. Manteau-Bonamy, *Nauka maryjna ojca Kolbego*, Niepokalanów 1981, s. 115.
- ⁷⁶ Por. D. Bertetto, *Maternità spirituale di Maria negli scritti di Kolbe e negli atti del Vaticano II*, w: *La Mariologia di S. Massimiliano M. Kolbe*, Roma 1985, s. 557.
- ⁷⁷ OMK 513 (III, 112).
- ⁷⁸ Por. OMK 535 (III, 168).
- ⁷⁹ Por. OMK 1147 (VII, 335-336).
- ⁸⁰ Por. C. Niezgoda, *Niepokalana – punkt ogniskowy teologii, duchowości i apostolatu Ojca Kolbego*, w: *Aktualność życia i dzieła św. Maksymiliana Marii Kolbego*, Kraków 1995, ss. 68-69.
- ⁸¹ Por. G. Simbula, *Massimiliano Kolbe*, ss. 23-24.
- ⁸² OMK 1141 (VII, 321).
- ⁸³ Por. E. Piacentini, *La dottrina*, s. 206.
- ⁸⁴ Por. P. Duda, *Teologiczna ikona Chrystusa w Pismach świętego Maksymiliana Marii Kolbego*, (praca magisterska), Łódź-Łagiewniki 1987, s. 44.
- ⁸⁵ Por. OMK 496 (III, 75); OMK 991 (VI, 320); OMK 1128 (VII, 257); OMK 1197 (VII, 459).

Chrystus Pośrednik w pismach Świętego Maksymiliana Kolbe

⁸⁶ OMK 1175 (VII, 386).

⁸⁷ OMK 1211 (VII, 504).

⁸⁸ Por. OMK 565 (III, 270).

⁸⁹ OMK 565 (III, 269-270).

⁹⁰ Por. OMK 535 (III, 167-168).

⁹¹ Por. E. Piacentini, *La dottrina*, s. 146.

⁹² Por. OMK 513 (III, 112).

⁹³ Por. E. Piacentini, *Maria nel pensiero di san Massimiliano Kolbe*, Città del Vaticano 1982, s. 39.

⁹⁴ Por. tenże, *La dottrina*, s. 147.